

Venäjän alueellistumisen tutkimuksesta ja aluepolitiikan uusista suuntaviivoista

Aleksanteri-instituutti järjesti marraskuussa 2001 seminaarin "Dimensions of Russian Regionalism", joka aloitti vuosittain järjestettävän sarjan kansainvälisiä monitieteellisiä seminaareja. Seminaariin osallistui joukko kansainvälisesti tunnustettuja asiantuntijoita sekä lupaavia nuoria tutkijoita ulkomailta sekä Suomesta. Seminaarin yhtenä päämääränä oli herättää keskustelua Venäjän aluepolitiikan nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä, aluetasolla tapahtuvan yhteistyön mahdollisuuksista ja ongelmista, Venäjän hallinnollisen järjestelmän muutos- ja jatkuvuustekijöistä sekä alueellistumisen taloudellisista ja poliittisista taustatekijöistä.

Neuvostojärjestelmän hajoamisen jälkeen yksi tärkeimmistä tutkijoita askarruttaneista kysymyksistä on koskenut Venäjän alueellisen yhtenäisyyden säilymistä sekä tähän olennaisesti liittyvää alueiden ja keskuksen välistä valtapoliittista vastakkainasettelua. Samalla kun alueita koskevien tutkimusten määrä on dramaattisesti kasvanut, on tämä tutkimusalue myös vakiinnuttanut asemansa osana Venäjää koskevaa politiikan tutkimusta. Pietarin Eurooppalaisen yliopiston professori Vladimir Gelman tarkasteli paperissaan *Politics beyond the Garden Ring: what might we learn from studies of Russia's regionalism?* laajasti alueiden tutkimukseen liittyviä teoreettisia ja metodologisia kysymyksiä mm. käsitteiden "aluepoliittinen tutki-

mus" (regional political studies) ja aluetutkimus (regionology) kautta.

Gelmanin mukaan nämä käsitteet viittaavat kahteen erilaiseen lähestymistapaan, joista ensiksi mainitussa alueita käsitellään tutkimuskohteena ja varsinainen tutkimuksen sisältö määrittynyt politiikan tutkimuksen viitekehyksestä käsin. Aluetiedettä lähellä olevassa aluetutkimuksessa ei vastaavaa erottelua tehdä vaan "aluetta" pyritään tarkastelemaan monitieteellisestä näkökulmasta. Gelmanin mukaan ongelmallista on kuitenkin se, ettei tämän lähtökohdan kautta päästä ns. ad hoc selityksiä pidemmälle.

1990-luvun alkupuolella alueita koskeva tutkimus keskittyikin lähinnä seuraamaan aluepoliittista kehitystä erilaisten tapaustutkimusten (case-studies) ja laajojen seurantatutkimusten (esim. *Political Almanac of Russia*) kautta. Vasta 1990-luvun puolivälin jälkeen tutkimuksen painopiste on siirtynyt aluepoliittisten muutosten kuvailusta niiden selittämiseen ja tutkimuksessa aiemmin laiminlyötyjen teoreettisten lähtökohojen ja mallien kehittämiseen ja soveltamiseen. Alueiden välisten erojen ja yhtäläisyyksien selittämiseksi tutkijat ovat pyrkineet luomaan erilaisia tyypittelyjä, joista esimerkkinä Gelmanin, Ryzhenkovin ja Brien tutkimukseen perustunut erottelu monopolisen, kartelli- ja oligopolisen aluejärjestelmän välillä (Gelman & Ryzhenkov & Brie 2000). Gelmanin kat-

saus aluepolitiikkaa koskevaan tutkimukseen antaa hyvän yleiskuvan nuoren tutkimuskentän muutoksista sekä tulevaisuuden haasteista.

Seikkaperäisemmin Venäjän nykyisen aluepolitiikan muutoksia käsittelevä Michiganin oikeustieteellisen yliopiston tohtori Jeff Kahn. Kahnin paperi *Putin's federal reforms: a legal-institutional perspective* on tyypiesimerkki Gelmanin viittaamasta "aluepoliittisesta tutkimuksesta", jossa Venäjän aluepolitiikan muutoksia tarkastellaan jonkun tietyn tieteenalan puitteissa. Esityksessään Kahn arvioi kriittisesti presidentti Putinin "valtavertikaalia" vahvistamaan pyrkiviä uudistuksia oikeudellis-institutionaalises- ta näkökulmasta.

Monien muiden tutkijoiden tavoin Kahn jakaa Putinin keväällä 2000 aloittamat aluepoliittiset uudistukset kolmeen osaan: federaatiopiirien ja presidentin edustajien toimen perustamiseen, federaation- ja aluelakien harmonisointiin tähtääviin toimiin (ns. lain diktatuuri) sekä federaationeuvoston uudelleenjärjestelyyn. Kahn varoo ottamasta varsinaisesti kantaa aluepoliittisten uudistusten onnistumiseen, mutta huomauttaa, että alkuhankaluuksien jälkeen federaatiohallitus on saamassa yliotteen alueista.

Kahn kiinnittää huomiota myös tärkeään, mutta politiikan tutkimuksen piirissä useimmiten vähemmälle huomiolle jääneeseen, "harmaaseen vyöhykkeeseen" Putinin antamien asetusten sekä Venäjän perustuslain välillä. Kyse on lyhyesti siitä, että presidentti Putinin valtavertikaalin vahvistamiseksi antamat asetukset pohjautavat perustuslain artikloihin (77, 80, 85 ja 90), joihin sisältyvät (ja nyt osin ensi kertaa käytäntöön sovelletut) valtuudet ylittävät

presidentille perustuslaissa erityisesti luettelut valtaoikeudet. Huolimatta siitä, että Venäjän korkein oikeus on hyväksynyt presidentin oikeuden antaa väliaikaisia asetuksia, asettaa Putinin päätös kumota joitakin aluetason lakeja koko nykyisen federaatiojärjestelmän vaakalaudalle.

Kahn tiivistää harmaaseen vyöhykkeeseen liittyvän ongelman kahteen osaan. Ensinnäkin tehdyt päätökset heikentävät olennaisesti jaottelua federaation ja aluehallintojen kesken. Toiseksi valtavertikaalin vahvistaminen kaventaa joka tasolla myös toimeenpanovallan ja oikeuslaitoksen välistä työnjakoa. Huolimatta siitä, että useat aluetasolla säädetyt lait eivät välttämättä kestä päivänvaloa, ei Putinin esittämä lääke "lain diktatuuriin" muodossa vaikuta sekään siis ongelmattomalta. Vaarana on, että ajaudutaan alueellistumisesta toiseen äärimmäisyyteen — vallan liialliseen keskittymiseen.

Kahnin analyysi Putinin uudistusten oikeudellis-institutionaalisisista perusteista kuvaa seikkaperäisesti paitsi prosessin kulkua, mutta tuo myös esiin uudistuksiin liittyviä ristiriitoja. Kysymys koskee ennen kaikkea laillisuusperiaatteen (rule of law) sekä yleensä oikeuslaitoksen käyttöä poliittisena aseena keskushallinnon ja aluehallintojen välisessä valtapoliittisessa pelissä.

Myös Moskovan valtionyliopiston professori Artur Demtšuk tarkasteli omassa paperissaan *External relations of Russian regions: an institutional perspective* alueiden ja keskuksen välisyydessä tapahtuneita muutoksia, joskin hieman eri näkökulmasta kuin Gelman ja Kahn. Demtšuk käy läpi tärkeimmät alueiden ulkosuhteiden kehittymiseen vaikuttaneet institutionaaliset muutokset 1990-luvun alun kaaoksesta vuosikymmenen loppuun, jolloin keskushallinto on jälleen tiukentanut otettaan alueiden ulkosuh-

teiden hoidossa. Tältä osin Demtšukin arvio on yhteneväinen Kahnin ja muiden asiantuntijoiden esittämien näkemysten kanssa.

Seminaarissa käsiteltiin lisäksi alueellisten muutosten taloudellista ulottuvuutta tutkija Antti Helanterän (*Regionalism of the Economic Space in Russia. Case: Agro-food Sector*), professori Dmitri Ziminin ja professori Michael Bradshawn (*Economic Performance, Public Policies and Living Standards in Northwest Russia*) sekä professori Kari Lihdon (*The Russian Oil and Gas Resources*) papereiden pohjalta. Historiallisen näkökulman Venäjän alueellistumiseen toi filosofian lisensiaatti Sari Aution paperi *Soviet Economic Regions and Regional Economies of Post-Soviet Russia*. Tutkija Hiski Haukkala puolestaan tarkasteli paperissaan *The Role of European Union in Russian Regionalisation* Venäjän aluepolitiikkaa Euroopan Unionin näkökulmasta. Professori Gelmanin ohella alueita koskevan tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia tarkasteli tutkija Katri Pynnöniemi paperissaan *Explaining and/or Understanding Russian Regionalism?*. Seminaarissa esitetyt paperit on tarkoitus julkaista keväällä 2002 Aleksanteri-instituutin Kikimora -julkaisusarjassa.

Katri Pynnöniemi

Siirtymä- talouksien menneisyyttä ja tulevaisuutta pohtimassa

Ten Years of Economic Transformation – Past Experiences and Future Challenges 30-31 August

2001. Organized by The Research Group for Russian and East European Business, Lappeenranta University of Technology, Finland.

Lappeenrannassa pidetty kaksipäiväinen kongressi keräsi yli 200 päättäjää, yhteiskunnallista vaikuttajaa ja taloustutkijaa noin 20 eri maasta pohtimaan siirtymätalouksiin liittyviä kysymyksiä. Kongressissa käsiteltyjä aiheita johdattelivat yhtäältä Itä-Euroopan maiden kokemukset siirtymätalouksista sekä toisaalta näiden maiden tulevaisuuden haasteet.

EU:n itälaajeneminen ja taloudellinen integraatio

Varsinainen kongressipäivä järjestettiin Lappeenrannan teknillisessä korkeakoulussa. Se oli aamupäivän osalta jaettu kahteen paneeliosaan, joista ensimmäistä johdatti päällikkö Pekka Sutela Suomen Pankin Siirtymätalouksien tutkimuslaitoksesta aihepiiriinään siirtymätaloudet ja EU:n itälaajeneminen. Professori Urpo Kivikari Turun kauppakorkeakoulusta puolestaan isännöi EU:n pohjoista ulottuvuutta ja Itämeren alueen taloudellista yhteistyötä pohtivaa kokoonpanoa.

Sutelan johtaman paneelin esitykset painottuivat luonteeltaan pikemminkin toteutuneen talouskehityksen kuvailuun ja kertaukseen sekä yleiseen nykytilanteen analysointiin kuin varsinaisesti EU:n tulevan itälaajenemisen vaikuttavuuden arviointiin. Johtaja Peter Havlikin esitys (The Vienna Institute for Comparative Economic Studies WIIW, Austria) *Restructuring and Competitiveness of EU Candidate Countries* lisäsi kuitenkin mielenkiintoisella tavalla perspektiiviä tähän keskusteluun pohtimalla EU-hakijamaiden kilpailukykyä ja kilpailukyky-mahdollisuuksia EU-jäsenmihin verrattuna. Havlik osoitti vertailunsa erilaisten talouksien